

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

I Program jednotlivých seminářů:

1. **Probíraná látka:** Rekapitulace hláskových změn, ablaut, prozodické prostředky praslovanštiny; třídění staroslověnského slovesa podle podoby kmene, slovesné třídy, atematická slovesa; tvoření přítomného času.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny* – heslo *Ablaut*; (2) LAMPRECHT, A. *Praslovanština* – ablaut s. 76-78; (3) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – prozodické prostředky praslovanštiny s. 38-43, slovesné třídy a klasifikace sloves 173–180; (4) VEČERKA, R. a kol. *K pramenům slov. Uvedení do etymologie* – ablaut s. 110-118.

Cvičení: rekonstrukce hláskového vývoje vybraných staroslověnských slov/ srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích (dále jen „hláskové rekonstrukce“; cvičení na klasifikaci slovesných tříd; čtení, překlad, rozbor a transliterace úryvku cyrilské staroslověnské památky (dále jen „rozbor textu“).

2. **Probíraná látka:** imperativ; charakteristika a vnitřní členění západoslovanských jazyků (lužická, česko-slovenská a lechická skupina).

Cvičení: přítomní konjugace staroslověnských sloves; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – imperativ s. 181-182; (2) *Encyklopedický slovník češtiny* – členění západoslovanských jazyků; (3) PETR, J. *Základy slavistiky* – členění západoslovanských jazyků, s. 36-40.

Úkol do další hodiny: imperativ vybraných staroslověnských atematických a tematických sloves; čtení a transliterace zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova.

3. **Probíraná látka:** systém minulých časů; jednoduché minulé časy – imperfektum; charakteristika a vnitřní členění východoslovanských jazyků.

Cvičení: imperativ; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – imperfektum s. 182-184; (2) PETR, J. *Základy slavistiky* – členění východoslovanských jazyků, s. 40-42.

Úkol do další hodiny: imperfektum vybraných staroslověnských atematických a tematických sloves; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

4. **Probíraná látka:** systém minulých časů; jednoduché minulé časy – aorist asigmatický; charakteristika a vnitřní členění jihoslovanských jazyků.

Cvičení: imperfektum; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – aorist asigmatický s. 184-185; (2) PETR, J. *Základy slavistiky* – členění jihoslovanských jazyků, s. 42-47.

Úkol do další hodiny: aorist asigmatický vybraných staroslověnských atematických a tematických sloves; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

5. **Probíraná látka:** systém minulých časů; jednoduché minulé časy – aorist sigmatický (starší i mladší).

Cvičení: aorist asigmatický; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – aorist sigmatický s. 185-188.

Úkol do další hodiny: aorist sigmatický vybraných staroslověnských atematických a tematických sloves; čtení a transliterace zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova.

6. **Probíraná látka:** systém neurčitých slovesných časů I; nedeklinabilní formy, supinum a infinitiv.

Cvičení: aorist sigmatický; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – supinum a infinitiv s. 188-190.

Úkol do další hodiny: tvoření supina a infinitivu vybraných staroslověnských sloves; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

7. **Probíraná látka:** systém neurčitých slovesných časů II; deklinabilní formy, participia, jejich tvoření a skloňování.

Cvičení: supinum a infinitiv; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – participia s. 190-195.

Úkol do další hodiny: skloňování substantiv; čtení a transliterace zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

8. **Probíraná látka:** analytické formy slovesné: A/ participiální; B/ infinitivní.

Literatura: VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – participia s. 188-195.

Cvičení: participia; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Úkol do další hodiny: tvoření a časování analytických forem slovesných; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

9. **Probíraná látka:** skloňování substantiv.

Literatura: VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – skloňování substantiv s. 139–152.

Cvičení: analytické formy slovesné, rekonstrukce hláskového vývoje vybraných staroslověnských slov/ srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích (dále jen „hláskové rekonstrukce“; čtení, překlad, rozbor a transliterace úryvku cyrilské staroslověnské památky (dále jen „rozbor textu“).

10. **Probíraná látka:** skloňování zájmen.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny* – heslo *Ablaut*; (2) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – skloňování zájmen s. 152-158.

Cvičení: skloňování substantiv, rekonstrukce hláskového vývoje vybraných staroslověnských slov/ srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích (dále jen „hláskové rekonstrukce“; čtení, překlad, rozbor a transliterace úryvku cyrilské staroslověnské památky (dále jen „rozbor textu“).

Úkol do další hodiny: Skloňování na semináři zadaných zájmených tvarů; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

- 11. Probíraná látka:** štěpení (vznik nářečních rozdílů) praslovanštiny, skloňování adjektiv, vznik složené deklinace.

Cvičení: skloňování zájmen; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny* – heslo *Štěpení nářeční praslovanštiny*; (2) LAMPRECHT, A. *Praslovanština – vznik složené deklinace* s. 117-119; (3) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – skloňování adjektiv s. 158-162, nářeční štěpení s. 58-69.

Úkol do další hodiny: Skloňování na semináři zadaných adjektivních tvarů; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

- 12. Probíraná látka:** Tvoření a skloňování komparativů, skloňování číslovek.

Cvičení: cvičení skloňování a tvoření komparativů; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – komparativy s. 162-165, číslovky s. 165-169.

Úkol do další hodiny: Skloňování na semináři zadaných komparativních a číslovkových tvarů; hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

- 13. Ukončení semináře.**

Cvičení: hláskové rekonstrukce; rozbor textu.

II Podmínky ukončení předmětu a práce v seminářích:

1. Pravidelná účast na seminářích, tolerovány jsou dvě neúčasti bez udání důvodů.
2. Pravidelná příprava na semináře: student si prostuduje požadovanou látku a připraví si cvičení. Každý student bude mít vlastní staroslověnský text v semináři čtený. Nepřipravený student se semináře neúčastní – nepřítomnost minulý týden není omluvou.
3. Úspěšně vyřešená cvičení v e-learningovém testu. Témata 1-6 budou splněna nejpozději 31.3., témata 7-13 nejpozději poslední den zápočtového týdne. Nesplnění těchto podmínek, povede k neúspěšnému hodnocení studenta.
4. Zkouška se skládá ze dvou částí: písemné a ústní. V písemné části se prověřují znalosti probírané a procvičované v seminářích. V ústní části se navíc prověřují znalosti obecných souvislostí vzniku prvního slovanského písemnictví, jeho tradice a základů slavistiky. Úspěch v písemné části je nezbytnou podmínkou pro ústní část. Písemná i ústní část se konají ve stejný den. Neúspěch v ústní části znamená, že student musí při 1. opravném nebo 2. opravném termínu opakovat také písemnou část. Termíny budou vypsány v dostatečném předstihu. Jiné termíny písemné části nebudou!!!!!!! Student by měl dobře zvážit všechny možnosti a nenechávat vše na poslední chvíli. Pokud posluchač zariskuje a přihlásí se poprvé až na předposlední či poslední termín, měl by si při tomto hazardu uvědomit, že jiný termín už nebude.

III Obsah písemné části

1. **transliterace** staroslověnského cyrilicí zapsaného evangelijního úryvku (cca 3 řádky); v testu bude uveden paralelní novočeský překlad a diferenční slovník;
2. **deklince** – od 10 staroslověnských substantiv/adjektiv/zájmen/číslovek, u nichž bude uveden nominativ a genitiv singuláru a rod, vytvořit zadanou pádovou formu (jednu);
3. **konjugace** – od 6 staroslověnských sloves, u nichž bude uvedena 1. osoba a 2. osoba singuláru a infinitiv, vytvořit zadanou slovesnou formu;

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

4. **rekonstrukce vývoje zvukové stavby slov** – od předpokládané podoby prastaré (ide. nebo rané psl.) nebo výchozí přejaté (např. z gótštiny) po podobu staroslověnskou., případně pozdně praslovanskou; při výkladu hláskového vývoje je nutno uvést název, chronologii, příp. příčiny změny.

IV Obsah ústní zkoušky

Budou položeny 3 otázky, a to z následujících okruhů

1 **původ praslovanštiny, historické souvislosti vzniku staroslověnštiny;**

2 **deklinací a konjugační systém staroslověnštiny;**

3 **charakteristika slovanských jazyků** – přibližně 5 charakteristických znaků slovanských jazyků (zejména na základě štěpení praslovanštiny: vývoj jotace, metateze likvid, zánik a vokalizace jerů, vývoj nosovek...).

V Literatura

Studijní literatura

Učební texty

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002.

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds) *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2016.

KURZ, J. *Učebnice jazyka staroslověnského*. Praha 1969.

PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984.

VEČERKA, R. *Staroslověnština*. Praha 1984.

VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Olomouc-Praha 2006.

VEČERKA, R. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny*. Praha 1980.

Čítanka

PALLASOVÁ, E. *Texty ke studiu jazyka staroslověnského*. Brno 1995.

Slovníky

Slovník jazyka staroslověnského. Praha 1966–1997, 52 sešitů.

VONDRÁK, V. – BARTOŇ, J. *Vokabulář klasické staroslověnštiny*. Praha 2003

Kromě toho lze základní informace o staroslověnské slovní zásobě naléznout v čítankách, které obsahují diferenční slovníky.

Doporučená literatura

Učební texty/ monografie

HORÁLEK, K. *Úvod do studia slovanských jazyků*. Praha 1961.

LAMPRECHT, A. *Praslovanština*. Praha 1986.

VEČERKA, R. *Počátky slovanského spisovného jazyka. Studie z dějin staroslověnského písemnictví a jazyka do konce 11. stol.* Praha 1999.

VEČERKA, R. a kol. *K pramenům slov. Uvedení do etymologie*. Praha 2006

Čítanky

BAUEROVÁ, H. *Texty ke studiu staroslověnštiny se slovníčkem*. 2. vyd. Olomouc 1992.

KURZ, J. – ŘEHÁČEK, L. – VEČERKA, R. *Čítanka staroslověnských textů se slovníčkem*. 2. vyd. Praha 1977

VEČERKA, R. *Staroslověnské texty*. 2. vyd. (dotisk). Brno 1996.

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

Mile kolegyně, milí kolegové,

jelikož nám seminář mockrát odpadl, nestihli jsme probrat tyto oblasti, které je nutno pro úspěšné absolvování testu znát (kromě již probranych):

A/ zanik a vokalizace jeru (stridnice v jednotlivých slovanských jazycích)

B/ vývoj nosovek (stridnice v jednotlivých slovanských jazycích)

C/ kontrakce

D/ sklonování substantiv

Bod D/ lze nastudovat v jakékoli učebnici stsl. (je nutné, abyste uměli všechny vzory sklonovat a znali tabulkové komentáře)

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

Body A/, B/, C/ *Zaklady slavistiky* J. Petr s. 65-70 nebo *Praslovanština* A. Lamprecht – kapitoly *Zánik nosovek* s. 127 nn., *Kontrakce* s. 131 nn., *Zánik a vok. jerů* s. 137 nn. nebo *Encyklopedický slovník češtiny*, v něm hesla *jery*, *Havlikovo pravidlo*, *nosovky*, *štěpení praslovanštiny nářeční*, *praslovanština*

Naplni testu bude

1. transkripce

staroslovenskeho cyrilici zapsaneho evangelijního uryvku (cca 3 radky); v testu bude uveden paralelní novocesky preklad

2. sklonování substantiv

u stsl. substantiv, u nichž bude uveden nom. a gen. sg. a rod, a/ určíte příslušnost k deklinacnímu vzoru a kmeni; b/ vytvoříte požadovanou padovou formu

Příklad *grad7*, *grada* m., **vytvorte vok. sg:** a/ o-kmen, vzor *rab7*, b/ *grade*

3. rekonstrukce vývoje zvukové stavby slov

od předpokladané podoby prastaré (ide. nebo rané psl.) nebo vyhozí přejaté (napr. z gotštiny) po podobu stsl., příp. pozdní psl.; uvedete název, chronologii, příp. příčiny změny

4. rozdíly mezi slovanskými jazyky vzniklé v období stěpení praslovanštiny (tj. přibližně v období 600-1000 n.l.)

poznat jednotlivé slovanské varianty (*hrad* = česka, *gorod* = východoslovanská, *gród* = polska) nebo vysvětlit rozdíly mezi slovanskými jazyky (napr. českým *mydlo* a ruským *mylo* = zjednodušení sekvence *dl* na *l*, která nebyla provedena v zapadosl. jazycích)

Vysvětlení znacek: 7 = tvrdý jer, b = měkký jer, eN = přední nosovka, oN = zadní nosovka, stsl. = staroslovensky, psl. = praslovanský, ide. = indoevropský

Preji Vám hezke svatky a těším se po Novém roce (příp. jste na vanocním – nepovinném – semináři)

Pavel Kosek

STARO

Podmínkou studia v předmětu je úspěšné absolvování předmětu USLAV, přesněji znalost cyrilského písma a praslovanského hláskosloví, která je součástí otázek k ústní zkoušce. Vlastním předmětem zájmu je pak staroslověnský deklinační a konjugační systém a v seminářích komplexní jazyková analýza staroslověnských textů. V seminářích je výuka diferencována v souladu se studijním zaměřením. Studium v předmětu lze získat nejen potřebné teoretické znalosti, ale i schopnost tzv. filologického myšlení, jež je nezbytným předpokladem studia v další etapě, jakož i vlastního působení absolventa v budoucí

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

pedagogické praxi. Student díky předmětu pochopí, že znalost jazyka nespočívá pouze ve schopnosti odlišit tvary správné (spisovné) od nesprávných, nýbrž také ve schopnosti rozumět jednotlivým jazykovým jevům, vysvětlit jejich původ. Doporučuje se souběžné nebo předběžné studium dalšího slovanského jazyka z nabídky: chorvatština, slovenština, polština a ruština.

Požadavky na studenta

Výuka předpokládá průběžnou přípravu studenta do seminářů. Ta je pak předmětem hodnocení v podobě závěrečných testů (písemná část zkoušky), jimiž student prokazuje svoji způsobilost pro vykonání ústní zkoušky. Závěrečné písemné testy jsou dva: jeden z deklinace, druhý z konjugace, a v každém z nich musí být student úspěšný. Ústní zkouška, která zahrnuje učivo z obou semestrů (USLAV i STARO), se skládá ze dvou částí. V první je hodnocena komplexní analýza staroslověnského textu (úryvku z probrané cyrilské památky); výstupem je tedy schopnost číst cyrilský text, poradit si s hláskovými zákony, zařadit dané textové slovo k správnému slovnímu druhu, identifikovat jeho tvar, prokázat schopnost slovo skloňovat/časovat (příp. stupňovat), druhou tvoří odpověď na dvě teoretické otázky, s nimiž jsou studenti předem seznámeni. Výsledná známka odráží studentův výkon v obou částech ústní zkoušky. Student opakující předmět, který v předchozím ročníku studia v písemné části zkoušky uspěl, skládá pouze ústní část zkoušky.

Přehled probírané látky

Přednášky a semináře jsou seřazeny do bloků podle následujících témat:

1. Mluvnické kategorie slovanských jmen a jejich vývoj.
2. Princip třídění mluvnických jmen ve staroslověnštině.
3. Typy staroslověnských deklinací, míra jejich produktivnosti.
4. Skloňování substantiv. Původ dnešních tvaroslovných "výjimek".
5. Skloňování zájmené. Zájmena bezrodá a rodová.
6. Vznik a charakter složené deklinace. Skloňování adjektiv (pozitivní, komparativní) a participií.
7. Kontrakce, její pravidla a stupeň uplatnění ve slovanských jazycích.
8. Stupňování ve staroslověnštině.
9. Číslovky - zdánlivě samostatný slovní druh.
10. Slovanské sloveso. Třídění sloves podle kmenů. Mluvnické kategorie sloves.
11. Syntetické tvary sloves. Flexe osobních slovesných tvarů.
12. Analytické tvary sloves a míra jejich uplatnění.
13. Neurčité a jmenné tvary sloves.

Literatura

Základní:

- BĚLIČOVÁ, H. *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských.* Praha: Karolinum, 1. vyd., 1998.
- DAVIDOVÁ, D. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny.* Ostrava: PFO, 1978.

CJA005 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty II

- KURZ, J. *Učebnice jazyka staroslověnského*.. Praha: SPN, 1. vyd., 1969.
- ŠTEC, M. *Úvod do staroslovenčiny a církevnj slovančiny*.. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1. vyd., 1994.
- VEČERKA, R. *Staroslověnština*.. Praha: SPN, 1. vyd., 1984.
- VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*.. Olomouc: Euroslavica, 2004.
- VEČERKA, R. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny (skriptum)*. 3./4.. Brno: MU, dotisk 4. vyd. (i jiná vydání), 1998.